

"Rezultat romantizma je liberalizam, tolerancija, obzirnost i uvažavanje nesa- vršenosti života; neki stupanj povećanja racionalnog samorazumevanja. Ovo je bilo veoma daleko od namera romaničara. Ali, istovremeno – i u toj meri romantičarsko učenje je istinito – oni su najzna- žnije naglasili nepredvidivost svih ljud- skih delatnosti. Oni su bili uhvaćeni u vlastitu zamku" (str. 155).

Monika Milosavljević

Danijel Džino. 2010. *Illyricum in Roman politics 229 BC-AD 68*. Cambridge: Cambridge University Press, 223 pp.

Knjiga Danijela Džina predstavlja osvežavajući pomak u odnosu na prethod- na istraživanja koja su se bavila istom temom, ili kako sam autor kaže, posmatra- nje istorije jednog prostora iz neuobičajen- ih i neočekivanih uglova. Za razliku od ranijih, veoma brojnih istraživanja Ilirika,¹ Danijel Džino posmatra prostor kao konstrukt kojim zajednice koje ga naseljava- ju, njime i raspoložu. Odnos rimske voj- ske i administracije prema prostoru Ilirika odlikava pre svega način na koji se taj prostor koristi u svakodnevnoj interakciji Rima sa pograničnom zonom, odnosno granicama Carstva.

Veliki deo monografije zasniva se na kritičkoj analizi klasičnih tekstova iz kojih autor crpi podatke potrebne za rekonstruk- ciju dešavanja u Iliriku, ali i načina na koji se konstituišu i održavaju lokalni identi-

¹ Npr. videti: Wilkes, John J. 1969. *Dal- matia*. London: Routledge – Kegan Paul, Bojanovski, Ivo. 1988. *Bosna i Hercego- vina u antičko doba*. Djela LXVI. Saraje- vo: Centar za balkanološka ispitivanja ANUBiH.

teti u imperijalnom kontekstu Rima. Za razliku od većine svojih prethodnika, Dži- no klasičnim autorima poput Plinija, Stra- bona i Veleja Paterkula prilazi sa visokom dozom kritičnosti i pokušava da sagleda sve aspekte tekstova nastalih u specifič- nom kontekstu i namenjenih određenim društvenim grupama. Sa takvim polaziš- tem, dešavanja opisana u klasičnim tek- stovima dobijaju novu dimenziju kada je u pitanju rekonstrukcija odnosa Rimljana i lokalnih zajednica Ilirika.

Knjiga je strukturirana kroz devet po- glavlja koja se završavaju zaključnim razmatranjem prethodno iznetih ideja. Prva dva poglavlja su uvodnog karaktera i u njima autor izlaže metodološke i teo- rijske okvire svog istraživanja, upoznavajući nas pritom sa rezultatima istraživača koji su mu prethodili. Ostalih sedam hro- nološki prate dešavanja od prvih kontak- ta Rima sa istočnom obalom Jadrana za- ključno sa konačnom podelom Ilirika na Dalmaciju i Panoniju.

Ipak, prednost ove knjige nije samo u čitanju klasičnih tekstova i njihove inter- pretacije u drugačijem teorijskom ključu. Džino pored toga nudi i drugačiji uvid u život zajednica na istočnom Jadranu, nji- hove društvene organizacije, ali i načina na koji se menjaju njihovi kolektivni i po- jedinačni identiteti kroz drugačije društve- ne okolnosti tokom istorije kontakta sa Rimom. Smatram da važnost knjige *Illyri- cum in Roman politics* leži pre svega u razjašnjenju rimskog poimanja prostora koji će se menjati u administrativnom, po- litičkom i urbanističkom smislu i rezulta- tima koji usled tih promena nastaju u na- činu na koji lokalne zajednice konstruišu, rekonstruišu i održavaju svoje identitete.

Ponovnim čitanjem klasičnih tekstova, Džino pokušava da "udahne život" lokal- nim zajednicama, naglašavajući važnost uloge koje su one imale u formiranju pro- vincijskog društva tokom rimske konstruk-

cije Ilirika, a zatim Dalmacije i Panonije. Iako su ovakvi pristupi prisutni u rimskoj arheologiji i istoriji već od 90-ih godina 20. veka,² prostor Ilirika se po prvi put posmatra detaljno na ovaj način upravo u Džinovoj knjizi. Autor dalje objašnjava ulogu lokalnih zajednica u osnivanju prvih rimskih naseobina na istočnom Jadranu, kao i dešavanjima (npr. civilni rat) koja će ih pomeriti u žižu interesovanja Rima.

Džino se, kao što je već rečeno, bavi i rimskim poimanjem prostora u kojem te zajednice žive, naglašavajući pritom vezu između percepcije tog prostora i načina na koji su praktikovali moć nad njim. Dva osnovna viđenja prostora podrazumevala su prostor koji je jasno definisan, izmeren, organizovan i sa jasnom administracijom i prostor nad kojim se uspostavlja isključivo politička, ali ne i administrativna vlast. Džino s tim u vezu dovodi i dvoznačnost termina *provincia*, koji se može odnositi na vlast nad nedefisanom i neosvojenom teritorijom, ali i na jasno omeđeni prostor koji čini administrativni deo rimske države. Prostori koji nisu ulazili u sastav rimske države zamišljeni su ne kao geografske oblasti sa prirodnim granicama, već kao oblasti definisane zajednicama koje ih naseljavaju i koje nisu pod direktnom vlašću i uticajem države. Kada je u pitanju Ilirik, oblast u kojoj će kasnije biti definisane granice provincije Dalmacije, situacija nije mnogo različita. Od prvobitnog grčkog termina *Illyris*, koji je podrazumevao zapadne zajednice koje ne govore grčkim jezikom, latinski termin *Illyricum* se proširio na oblast između Dunava i Jadrana, odnosno istočnih Alpa i Trakije.

² Između ostalih: Millet, Martin. 1990. *The Romanization of Britain. An essay in archaeological interpretation*. Cambridge: Cambridge University Press, Woolf, G. 1997. *Beyond Romans and Natives*. *World Archaeology* 28/3: 339-350.

Naime, kako se menjao karakter kontakta sa zajednicama koje su naseljavale taj prostor, i način administriranja tih oblasti, menjala se i koncepcija geografske oblasti Ilirika. Na taj način, Džino vidi Ilirik kao rezultat načina razumevanja jednog prostora i održavanja rimskih političkih, ekonomskih i vojnih interesa. Ilirik kao geografska celina ili uniformni entitet nije postojao, kao što nisu postojali ni jedinstveni Iliri koji su taj prostor naseljavali, pre nego što su ga Rimljani konstruisali kao vid upotrebe moći nad heterogenim prostorom.

Na kraju, Džino se bavi i važnim pitanjem identiteta lokalnih zajednica kao i načina na koji se on menja u različitim društvenim i političkim okolnostima. Sledeći logiku promene koncepcije prostora, koji za sobom neminovno povlači i način upravljanja i raspolaganja njime, autor pretpostavlja i promene u načinu na koje su se zajednice i pojedinci koji su naseljavali taj prostor određivali svoje mesto u društvu. Stara organizacija društva iz perioda pre dolaska Rimljana nije se mogla održati u svetu gde je pored složenih geografskih, prostornih i političkih administracija, postojala i namerna politika "pacifikacije" provincije koja je često podrazumevala raseljavanje stanovništva, razbijanje starih i stvaranje novih lokalnih saveza. Iz tih razloga, lokalno stanovništvo je moralo stvoriti nove strategije za održavanje identiteta u "rimskom" novom svetu. Interakcijom sa rimskom administracijom i vojskom konstruisana je nova provincijska kultura, koju danas prepoznajemo kao način za "postajanje Rimljaninom".

Knjiga Danijela Džina veoma je vredna i korisna za sve one koji se bave rimskom prošlošću Ilirika i provincija Dalmacije i Panonije i toplo je preporučujem kao nezaobilaznu i višestruko korisnu svim budućim istraživačima tog prostora.

Marko A. Janković